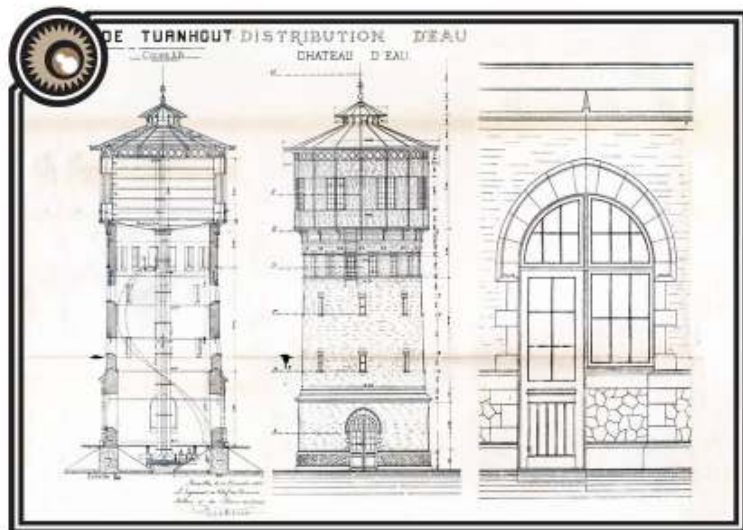

Bouwtekening van de Turnhoutse watertoren Stadsarchief

Drinkbaar water staat de laatste jaren centraal in campagnes rond ecologie en ontwikkelingsamenwerking. Gewend als we zijn aan zuiver water uit de kraan is het moeilijk een leven voor te stellen waarbij drinkwater uit een put of een beek moeten worden gehaald. Toch was dit tot in de 20ste eeuw een dagelijks karwei voor onze Turnhoutse voorouders. Zij haalden hun water uit één van de vele gemeenschappelijke waterputten, en vanaf de 18de eeuw aan één van de stadspompen. De kans op vervuiling van het drinkwater en de verspreiding van ziekten was reëel. Turnhout had immers geen riolen. Vervuild water werd gedumpt in bezinkputten of afgevoerd via de vele beekjes die door het stadscentrum liepen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat het stadsbestuur streng toezag op het proper houden van straten en waterlopen door de omwonenden. Het bekendste voorbeeld hiervan is het 'bezemklokje', het collectief vegen van de straten door de buurtbewoners na het luiden van de kleine klok van de Sint-Pieterskerk.

Het middeleeuwse systeem van aanvoer en afvoer via putten en beken werkte goed tot de grote bevolkingsaan groei en de opkomst van de papierverwerkende industrie in de 19de eeuw. De fabrieken, gevestigd in het midden van de stad, loosden verfstoffen en afvalwater in het netwerk van beekjes. Er kwamen klachten van burgers die niet alleen last hadden van stank, maar ook vreesden voor hun drinkwater. In een petitie vroegen bijna zeventienhonderd Turnhoutenaars in oktober 1889 de aanleg van moderne riolen, omdat zij "vandaag [...] hun drinkwater zien besmetten en vergifigen of [...] aan de gevaarlijke uitwasemingen zijn blootgesteld van grachten, straatgoten, stinkputten enz.". In mei van datzelfde jaar kloeg het gemeentebestuur van Gierle over de vervuiling van de Aa door Turnhoutse fabrieken en blekerijen waardoor "de visch sterft en het water onbruikbaar wordt voor menschen en dieren".

Vanaf 1886 overlegde de gemeenteraad over grootschalige "gezondheids- en verfraaiingswerken". Dit omvatte de bouw van riolen, de aanleg van nieuwe stoepen, het heraanleggen van de Grote Markt en ... een eigen waterleiding.

Met de toekenning van een lening van 2 miljoen frank door de nationale overheid en de provincie in 1889, ging het project officieel van start. In 1899 legde E. Putzeys, hoofd ingénieur bij de stad Brussel, zijn plannen voor aan het stadsbestuur. In de uitgestrekte heiden ten noorden van de stad had hij als proef grondwater opgepompt en laten onderzoeken. Uiteindelijk koos men voor een terrein van 8 ha, op de hoek van de huidige Domborgstraat en de Watertappingstraat. Vier pompen, aangedreven door stoommachines, zouden het water oppompen en via een 4.000 meter lange leiding onder de vaart door voeren, naar een nieuw te bouwen watertoren in het midden van de stad. Van daar uit zouden leidingen het water over de hele stad verdelen.

Een Luikse firma realiseerde de waterwinning, leidingen en toren in 1902-1904. Met de feestelijke inwerkingstelling van twee fonteinen in de tuin rond de Sint-Pieterskerk door kroonprins Albert, werd het waterleiding- en riolennet op 19 juni 1904 officieel in gebruik genomen. Het ging niet alleen om een technisch hoogstandje, voor een kleine provincie stad als Turnhout was het ook een opmerkelijke realisatie. Buiten Antwerpen had in die tijd geen enkele andere gemeente in de provincie een waterleidingnet. Veel was dan ook te danken aan burgemeester Van Hal die doorzette met de plannen.

De tekening

Deze gedetailleerde bouwtekening uit 1900 van de Turnhoutse watertoren was één van de tekeningen van E. Putzeys bij het bestek voor de aanbesteding van de waterleiding. De druk die nodig is in de waterleiding bepaalt ook de hoogte van een watertoren. Die van Turnhout meet 22 meter, met daarop een ijzeren kuip van 6 meter hoog. Uitzonderlijk is het metselwerk rond de kuip. Doorgaans gebeurde dit in hout of liet men de kuip onbekleed. De capaciteit van de toren was zo berekend dat er voldoende watervoorraad was om gedurende één nacht aan het verbruik te kunnen voldoen. Niet afgebeeld is het wapenschild van Turnhout op de huidige toren, gebeeldhouwd door Napoleon Daems. De watertoren van Turnhout is sinds 1904 één van de opvallende herkenningspunten van Turnhout. Hij werd in 1992-1993 grondig gerestaureerd en is beschermd als monument.

Tekst: Bart Sas

Foto: Bram Luyts

Turnhoutse Route voor Archief en Musea

Gegevens:

"Ville de Turnhout. Projet de distribution d'eau. Planche n° VII. Chateau d'eau", bouwtekening van de watertoren opgemaakt door E. Putzeys, 1900.

Inventaris:

dossiers inzake riolering, stoepen, waterleiding en steenwegen, 1899-1905 (A 069/4).
Stadsarchief Turnhout - TRAM 41
Grote Markt 1, B-2300 Turnhout

Bibliografie:

"Ville de Turnhout. Projet de distribution d'eau", bestek en 12 bijhorende bouwtekeningen (onvolledig), 1901.
J. E. JANSEN, *Turnhout in het Verleden en het Heden*, Tweede Deel, anastatische herdruk, 1978, p. 62-66.
P. DECOSTER en P. VANOMMESLAEGHE, *Riolen. Riolering en de ontwikkeling van de negentiende eeuwse Belgische stad*, eindverhandeling, Leuven, 1985.

Het object van de maand is een initiatief van TRAM 41. De objectieve van dit of van een ander object kan steeds geraadpleegd worden op onze website (www.tram41.be, doorklikken naar Object van de Maand). Op deze website vindt u ook meer informatie over TRAM 41 en zijn verschillende componenten.

Contact: TRAM 41 - Stadhuis, Grote Markt 1, B - 2300 Turnhout
Tel: +32 14 44 33 98 • tram41@turnhout.be • www.tram41.be

v.v.a.: Francis Sijnen, Telendijk 53, 2300 Turnhout, +32 14 44 33 11

Turnhoutse Route Archief & Musea

